

BROEKER

BIJDRAGEN

Uitgave van de Vereniging "Oud Broek in Waterland"

Verschijnt 1 tot 2 maal per jaar.
Wordt aan de leden gratis toe-
gezonden.
Redactieadres: Leeteinde 5^A,
1151 AJ, Broek in Waterland

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts met toestemming.
Copyright © 2010 Broek in Waterland
ISSN: 1875-3876.
Nr 59 (september 2010)

Van redactiewege:

Hoofdbestanddeel van deze aflevering is een kort artikel dat betrekking heeft op een actuele gebeurtenis: de vondst van een achttiende-eeuwse grafsteen onder het huis De Erven 34.

Daarop volgend -gepresenteerd zoals gevonden en zonder verdere toelichting- een reeks vermeldingen van collecte-opbrengsten. Deze zeggen om te beginnen iets over de Broeker vrijgevigheid, maar laten ook zien hoe vaak er toen branden voorkwamen en hoe verwoestend die konden zijn.

Tenslotte kan hier vermeld worden dat er gewerkt wordt aan een heruitgave van de inventarisatie van grafzerken in de Broeker kerk. Deze is gebaseerd op de lijst die daarvan in 1928 werd gepubliceerd, maar die nu is aangevuld met de zerken die toen niet beschreven zijn, met vele verbeteringen in de wél gepubliceerde en met toelichtingen betreffende de begraven personen. Bovendien is de - intussen geheel veranderde - ligging van de grafstenen aangegeven.

Dit onderzoek wordt ondernomen door dr. J. W. Niemeijer, die bij de contrôle van de tekst op de meer dan 220 zerken geholpen werd door J. P. Mars en daarnaast alle medewerking kreeg van de koster van de kerk, C. A. Oud, die royaal zijn eigen inventaris ter beschikking stelde.

**EEN DUBBELE TRAGEDIE,
ONTHULD DOOR EEN ZWERVENDE GRAFZERK.**

In het voorjaar van 2008 werden terwille van de opbouw en restauratie van het huis De Erven 34 de oude funderingen weggebroken. Daarbij kwam heel onverwachts een deel van een oude grafzerk tevoorschijn. Toen dat was schoongemaakt kon het opschrift ontcijferd worden. Enige tijd later is nog een brokstuk gevonden.

De tekst op de twee stukken steen luidt als volgt:

..... raven
..... Mars
..... 0 October
.....no 1657 Gestorven
Den 28 Februari Anno 1725

Ook Geertje Jacobs Pols
Gebooren den 14 September
Anno 1700 Gestorven
Den 31 Augustus Anno 1719

Even dacht men hier de zerk van de vrouw gevonden te hebben die - ten onrechte ¹- voor de schenkster van de 18^e-eeuwse lantaarnpalen doorgaat. Maar al gauw werd beseft, dat het hier niet gaat om Geertje Claas Pols, maar om Geertje Jacobs Pols. De grafzerk van de ander ligt trouwens nog steeds in de kerk (met nr. 157).

Wie was Geertje Jacobs Pols?

De Geertje van de gevonden steen werd in Broek geboren op 14 - en gedoopt op 19 september 1700, als dochter van Jacob Cornelisz Pols en Lobbetje Cornelis Bont. Waar het gezin woonde is niet zo makkelijk met zekerheid vast te stellen, maar de beste kans biedt het huis met oud nr. 80 ². Dat stond op het voorste gedeelte van het perceel waar later Dorpsstraat 5-7, 'De Witte Valk' werd gebouwd. Al in 1624 vinden we daar een Pols als eigenaar vermeld. In dit huis was vermoedelijk ook Jacob zelf opgegroeid, want als zijn vader overlijdt, in 1691, vererft het op 'de Kinderen van Cornelis Pols'. Drie jaar later wordt Jacob Cornelisz de enige eigenaar.

Het zal omstreeks deze jaren geweest zijn dat hij in het huwelijk trad met Lobbetje Bont, een dochter van Cornelis Jansz Bont en Geertje Jacobs Mars. Dit meisje zal hij van jongsafaan gekend hebben, want vermoedelijk was ze opgegroeid aan de Keerngouw (oud nr. 59, de plaats van het huidig nr. 8).

Uit dit huwelijk was onze Geertje het vierde kind. Maar het éérste dat de ouders zagen opgroeien, nadat ze zeker al driemaal een kindje verloren hadden; twee van hen heetten ook Geertje ³. Het is telkens weer schokkend om te ervaren hoe kwetsbaar onze voorouders waren en hoe dikwijls de gang naar kerk of kerkhof gemaakt moest worden om een dierbare te begraven. In 1714 stierf de moeder, haar man achterlatend met een dochttertje van 14.

¹ Het legaat van veertigduizend gulden, dat bij haar dood in 1785 aan de gemeente toeviel was - en bleef - voor de helft belegd in obligaties en na ontvangst werd ook de andere helft daarin belegd. De omvang van het legaat overtrof ook vele malen de kosten van de lantaarns (ca. f 4640,-), waarvan er bovendien nog 11 extra door inwoners geschonken werden). E.e.a. uitvoeriger in Broeker Bijdragen nr. 55 (maart 2008).

² Jacob Cornelisz Pols was ook eigenaar van het grote huis nr. 93 (Laan 22-28), dat uit het bezit van zijn schoonfamilie kwam, maar hij verkocht dit spoedig weer.

Om het woonhuis vast te stellen bieden de lidmatenlijsten, die door de predikanten bij hun komst huis voor huis werden opgesteld, doorgaans een goed houvast. Ik heb echter daarin het gezin van Jacob Cornelisz Pols niet gevonden.

³ Alle drie begraven in graf 132, resp. 28 sept. 1698, 10 okt. 1699 en 28 mei 1703. Zeer waarschijnlijk waren het er zelfs nog meer, want ook in graf nr. 122, dat aan Jacobs schoonvader toebehoord had, vermeldt het gravenboek nog tweemaal 'een Kint van Jacob Pols', t.w. op 22 okt. 1695 en 26 sept. 1697.

Maar ook haar zou de vader verliezen. Zoals de gevonden grafzerk ons leert stierf Geertje Jacobs Pols op 31 augustus 1719, 18 jaar oud. Ze kreeg een laatste rustplaats in graf nr. 132. Aan de hand van de inscriptie op de steen én het gravenboek wordt duidelijk, dat dit graf eigendom was van Niesje Jacobs Mars. Ze was stellig een familielid – oudtante? – van moederszijde. Zij stelde blijkbaar voor haar nichtje een plaats in haar graf ter beschikking. Zelf zou zij in 1725 volgen.

Met het overlijden van zijn enige dochter was voor de als weduwnaar overgebleven vader de hoop op nakomelingschap vervlogen. Toen hij zelf overleed, in januari 1727, stierf deze tak van de familie Pols uit ⁴.

Het graf toch weer geopend

Zo rustten Geertje, haar tante en haar zusjes, en al wie verder voorgingen, tientallen jaren lang in de Broeker kerk. Totdat in 1803 de oude zerk weer gelicht werd.

Er had zich, maar nu aan De Erven, een tragedie voltrokken, vergelijkbaar met die uit 1719. Ook nu was een enig kind op jonge leeftijd gestorven, ditmaal kort na haar pasgeboren baby. Hillegond Duyts Bakker was een rijke erfdochter toen zij in 1802 trouwde met Ds. Anthony van Ruyven. Hoewel geboren in Arnhem was hij geen onbekende in Broek. Zijn moeder was familie van de toenmalige dominee hier, Benjamin Haverkamp, en zelf was hij weduwnaar van Eefje van Vuure, een zuster van Lijsje die met Klaas Bakker Harmensz was getrouwd, zelf een neef dus van Hillegonds ouders.

Hillegond Bakker woonde met haar ouders in het elegante huis nr 2 (nu 34-36) met daarachter het met ‘bizarreries’ verlevendigde landschapspark, waar toeristen van ver buiten de landsgrenzen op af kwamen. Maar haar huwelijk betekende het einde van haar leven. Nog geen jaar later, na de geboorte van een levenloos zoontje op 15 maart 1803, overleed Hillegond zelf, op 5 mei 1803.

Vijf dagen later legden de diepbedroefde ouders haar te rusten in de kerk. En nu begrijpen wij opeens hoe de grafsteen van Geertje Jacobs Pols terecht kon komen op De Erven 34. Want het was háár graf, nr 132, waarin Klaas Bakker, de nieuwe eigenaar, zijn dochter liet begraven. Maar daartoe moest de oude zerk wijken voor een nieuwe, die er dan ook nog steeds ligt. De oude grafsteen is niet vernietigd, maar overgebracht naar het woonhuis van de Bakkers. Daar werd, na meer dan twee eeuwen, een gedeelte ervan dus teruggevonden. Het fragment lag dichtbij de opening van een waterput en het is m.i. geen gewaagde veronderstelling dat men

⁴ Hij werd, evenals in 1714 zijn vrouw, begraven in graf 133, op 23 jan. 1727.

NB. Zonder het kerkelijk gravenboek was het verband van Geertje Pols met Hillegond Bakker waarschijnlijk niet aan het licht gekomen. Grote dank is daarom verschuldigd aan Mr. R.G.Louw te Gouda, die mij door tussenkomst van mw F.Wieringa, een fotocopie van dit lijvige document ter inzage heeft willen geven. Voor gegevens van de familie Bakker is nog altijd de uitstekende genealogie (met uitwerking van een aantal aangetrouwde families) van de heer A.de Kievit te Voorburg onmisbaar. Deze genealogie is ook op internet gepubliceerd.

de oude zerk als deksel voor deze put heeft gebruikt, na er eerst het bovenstuk van te hebben afgeslagen om hem enigzins passend te maken.

Bakker's schoonzoon, nu voor de tweede maal weduwnaar, verliet Broek voor een predikantsplaats in Petten. Daar werd Anthony van Ruyven aangesteld in 1809, en daar trouwde hij opnieuw een jong meisje, de dochter van ds. Greidanus. En ook zij stierf jong – 22 jaar – en kreeg een dochttertje dat niet ouder dan 11 werd.

In het huis aan De Erven lieten Hillegond's ouders ter ere van hun dochter een grote heraldische schildering aanbrengen. Daarop is een gevierendeeld wapen afgebeeld, de kwartieren 1 en 3 Bakker, 2 en 4 Kikkert (haar moeder). Over alles heen een hartschild met een dubbelkoppige zwarte adelaar in goud, die wel een zinspeling zal zijn op Hillegond's tweede voornaam: Duyts, afkomstig van haar grootmoeder, wier achternaam het was. Onder dit alles: H D B. Het wapenschild wordt geflankeerd door twee engelen met opgeheven armen; zij houden samen een bloem vast.

Gelukkig is dit misschien wat pompeuze maar toch wel zinrijke schilderij bij de brand van 2007 gespaard gebleven. Het zal na de restauratie weer een plaats in het huis krijgen. Te hopen is, dat ook de steen, die gedurende twee eeuwen een wel zeer nederige taak als putdeksel heeft vervuld, weer in ere hersteld wordt.

J.W.Niemeijer

COLLECTE GEDAAN LANGS HET DORP, TE BROEK

1749 den 16 julij,	tot opbouwning van de kerk te Bergen op Zoom en de inwoners van Sas van Gent	1189.05.-
1763 den 5 maj,	voor 48 verbrande huijsen te Lutjebroek	1734.-.-
1766 den 2 october,	voor 't dorp Hilversum, wegens de brand van 25 junij dezes jaars, waardoor kerk en toorn en Meer dan 200 huijsen zijn afgebrand	1850.-.-
1772 den 24 december,	voor 38 afgebrande huijsen te Heukelum	1091.19.-
1777 den 23 december,	voor 18 afgebrande huijsen te Giesendam	754.17.2
1780	Tot reparatie voor de toorn alhier. Langs het dorp Door de ingezetenen ingeschreven daarboven nog gecollect. Van d' Diaconie tot een liefdegift	4766.10.- 1957.7.- 10000.-.- 16723.17.-
1782 den 31 augustus,	Voor de afgebrande huijsen te Thamen en D'Uithoorn	443.14.8
-- den 1 october,	Voor Pieter Jacobs Mars burger en broodbakker alhier tot vernieuwing van zijn huijs en afgekeurde bakkerij (Havenrak 1) van d'diaconie tot een Liefdegift	1504.15.- 2500.-.- 4004.15.-
1785 den 1 maart,	Door Door Jelle Witsz burgemeester en Cornelis Koker Capteijn, voor onkosten tot excercitie	1635.-.-
1789 den 19 Februarij,	Voor 24 huijsen, de Gereformeerde en Mennonite kerken te Colhorn afgebrand	932.18.-
1792 den 30 augustus,	voor 53 huijsen en schuuren tusschen den 29 en 30 maart dezes jaars te Westmaas afgebrand	685.4.-
1793 den 24 augustus,	voor 40 à 41 huijsen den 10 april dezes jaars afgebrand te Broek op Langedijk.	770.2.-
1795 den 11 september,	voor 5 afgebrande huijsen te Castricum	210.-.-
-- den 22 october,	voor een afgebrande Boerderij in de Buikslooter meer van Willem Heerding.	140.-.-
-- den 26 november,	voor afgebrande huijsen, schade door inundatiën en inkwartiering te Raamsdonk	230.-.-
1796 den 16 februarij,	voor de stad Grave, wegens de totale vernieling	

	door de Franschen in December 1794	169.-.-
1797 den 28 september,	voor een nieuwe Roomsche kerk te Nieuwendam	63.-.-
1798 den 11 september,	voor eenige genoomene Visschersschuiften en gevangene in Engeland van Egmond aan Zee	75.18.-
1799 den 10 april,	voor de overstroming van de Rivier	336.1.8
-- den 16 majj,	voor 't neemen van Visschersschuiften alsmede voor gevangenen in Engeland van Vlaanderen	60.15.12
-- den 13 augustus,	voor 't oprichten van een Nationale Fabriek	12.2.4
-- den 27 december,	voor die bij de Landing der Engelschen en Russen In Noord-Holland ongelukkig geworden zijn	277.3.12
1800 den 1 majj,	voor een ingestort huijs te Landsmeer	(geen bedrag ingevuld)
-- den 10 october,	voor een die zijn vaartuig verlooren had	20.5.-
-- den 27 dito,	tot reparatie aan de kerk te Vrieseveen	21.4.-
1802 den...december,	voor 25 arme Weezen te Rijn en Graft	19.-.-
1803 den 10 februarij,	voor zwaar verlies van netten door 't ijs veroor- zaakt in de vorige winter, voor 't Eyland Marken	54.-.-
-- den 10 majj,	tot reparatie aan de kerk en pastorie te Wijk aan Zee	30.-.-
1804 den 18 majj,	voor een inwoonder van Ipendam, welke zijn Schuif op 't IJ verlooren had	16.-.-
-- den 31 dito,	voor de Inkwartiering te Durgerdam (volgen nog acht collectes voor dit doel)	33.-.-
1806 den 7 november,	voor de Roomsche armenkas van Oost- en West-Zaandam	25.-.-
-- den....december,	voor een Man welkers huijs te Uijdam was Ingestort	40.-.-
1807 den 30 januarij,	voor de verwoesting van Leyden	1602.8.-
-- den 11 april,	voor een nieuwe Kerktooren te Diemen	64.8.-
-- den 11 junij,	voor 17 afgebrande huijsen te Giesendam	201.-.-